

РОЗДІЛ II. ПРОБЛЕМИ ЗАГАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ

УДК 373.3.016:81'243

Тетяна Коропатніцька

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
ORCID ID 0000-0002-8076-075X

Богдана Лабінська

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
ORCID ID 0000-0001-5232-8022

Тетяна Колісниченко

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
ORCID ID 0000-0001-5312-0522
DOI 10.24139/2312-5993/2021.07/168-180

ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ МЕТОДОМ ПОВНОЇ ФІЗИЧНОЇ РЕАКЦІЇ

Статтю присвячено теоретичному дослідженню методу повної фізичної реакції (Total Physical Response), вивченню способів формування компетентності іншомовного говоріння в молодших школярів із використанням методу повної фізичної реакції, тобто методу навчання іноземної мови через використання фізичних рухів, як реакції на усні стимули, команди, інструкції. Цей метод інтегрований зі знаннями з галузі педагогіки, психології, практики іншомовного мовлення і дає змогу здійснювати навчання іноземної мови, орієнтоване на особистісні здатності й уміння учнів початкової школи.

Проаналізовано вікові психологічні особливості молодших школярів і визначено, що розвиток мислення дитини найяскравіше виявляється в її навчальній та руховій діяльності. Обґрунтовано, що метод повної фізичної реакції доцільно використовувати на будь-якому етапі уроку, застосовуючи при цьому різноманітні вправи, як-от рухливі пісні, рухливі ігри, історії з рухами, роботу з картками. Оскільки не всі рухливі пісні, ігри, історії можуть підійти для раннього вивчення іноземної мови, виокремлено критерії для їх відбору.

У статті запропоновано поради для ефективного використання рухливих пісень на уроці іноземної мови. Щоб історії захоплювали дітей та були прийнятні іноземною мовою, подано критерії, яким вони повинні відповідати. Наведено переваги й недоліки методу повної фізичної реакції.

Ключові слова: *метод повної фізичної реакції, початкова школа, рухливі пісні, рухливі ігри, розказування історій з рухами.*

Постановка проблеми. Розвиток мислення учнів початкової школи найяскравіше виявляється в їх навчальній та руховій діяльності. І. Сеченов відзначив, що мислення в русі має велике значення для розвитку діяльності мозку. Так, під час скорочення м'язів у кору головного мозку поступає потік нервових імпульсів, підвищується тонус, сприятливість до засвоєння інформації (Сеченов, 1952). Серед фахівців існує думка, що всі діти дошкільного та приблизно 50 % молодшого шкільного віку – кінестетики (Brewster, Ellis, Girard, 1992; Zimmer, 2006), вони дуже активні

та емоційні, вони сприймають інформацію через дію. Тому так важливо в школі для створення мотивації застосовувати метод повної фізичної реакції, оскільки в такого типу швидко накопичується втома і увага розсіюється, потрібно чергувати фізичні та розумові навантаження.

Діяльність учнів, організована у вигляді поєднання навчального дидактичного матеріалу і рухової/фізичної активності, своєчасно забезпечує зняття розумової і м'язової статичної втоми, та стимулює вищу нервову діяльність, сприяє покращенню м'язово-суглобної чутливості й орієнтації у просторі. У системі такого навчання рухова активність школярів поліпшує якість сприйняття нової інформації, безпосередньо спонукає дітей демонструвати свої розумові здібності та знання. Після фази концентрації слідує фаза руху, у якій діти можуть черпати нові сили. Запам'ятовування та усвідомлення отриманої інформації краще відбувається тоді, коли людина стоїть або рухається, а найбільш оптимальною формою є фонові рухові активності, яка доповнюється асоціаціями (Выготский, 2003; Костюк, 1976; Schmidtchen, 2004; Zimmer, 2006). Актуальність даного дослідження зумовлена протиріччям між необхідністю виконати вимоги програми і психофізіологічними особливостями дітей молодшого шкільного віку.

У Німеччині існує концепція «школи в русі» (*die bewegte Schule*) для початкових шкіл із девізом: «Рух є воротами до навчання». Автором цієї ідеї є швейцарець Урса Іллі. На початку 1970-х він виступав за те, щоб залучити більше рухової/фізичної активності до традиційної «сидячої школи» та вважав, що навчання може бути ефективним лише в тому випадку, якщо обидві півкулі людського мозку активуються однаково і пов'язані одна з одною. В основі цього лежать нейродидактичні ідеї про цілісне навчання, згідно з якими важливо, щоб обидві півкулі мозку працювали завжди збалансовано, особливо у процесі навчання (Выготский, 2003; Костюк, 1976; Schmidtchen, 2004; Zimmer, 2006). Такого балансу мозку можна досягти за допомогою фізичної активності.

Дж. Ашер (Asher, 1963; 2003), професор психології в Університеті штату Сан-Хосе в Каліфорнії, звернув увагу на те, що в той час як дорослі стомлювались на своїх курсах другої мови, діти легко засвоювали першу мову. Тож він вирішив створити метод викладання другої мови, який імітує процес, який діти використовують під час вивчення першої мови. Так виник метод повної фізичної реакції. Цей метод інтегрований зі знаннями в галузі педагогіки, психології, практики іншомовного мовлення і дає змогу здійснювати навчання іноземної мови, орієнтоване на особистісні здатності й уміння учнів початкової школи.

Аналіз актуальних досліджень. Серед відомих зарубіжних науковців, які першими звернули увагу на здатність дітей вивчати мову через виконання фізичних дій, були, окрім Дж. Ашера, Ф. Гуен, Г. Палмер та інші. Протягом багатьох років вони досліджували процес вивчення мов таким способом на різних вікових етапах. Кожен із них прагнув створити метод, який би не лише давав найкращі результати у вивчення мов, а й стимулював навчання. Саме таким методом і виявився метод повної фізичної реакції. На теренах нашої держави на важливості активного застосування цього методу наполягають Н. Скляренко, І. Щепак, І. Горець, О. Мисечко. Серед відомих науковців, які вивчають метод повної фізичної реакції, можна назвати також О. Бойко, Г. Матюха, Р. Мартинова, К. Оніщенко.

Метою цієї статті є теоретичне дослідження методу повної фізичної реакції, вивчення способів формування компетентності іноземного говоріння в молодших школярів із використанням методу повної фізичної реакції.

Для цього потрібно проаналізувати вікові психофізіологічні особливості молодших школярів. Оскільки не всі рухливі пісні, ігри, історії можуть підійти для раннього вивчення іноземної мови, потрібно виокремити критерії для їх відбору, сформулювати поради для ефективного їх використання іноземної мови. Необхідно виокремити переваги та недоліки методу повної фізичної реакції.

Методи дослідження. У нашому дослідженні ми послуговуємося такими теоретичними методами: аналіз лінгвістичної, лінгводидактичної, психолого-педагогічної, навчально-методичної літератури з досліджуваної проблеми, програм, навчальних посібників із іноземної мови для початкової школи НУШ; синтез, класифікація для визначення підходів і принципів, що регулюють процес формування комунікативної компетентності у здобувачів початкової ланки освіти; моделювання навчального процесу; емпіричними методами: цілеспрямоване педагогічне спостереження за мовленнєвою діяльністю школярів, усне опитування учнів, учителів, батьків; аналіз уроків, поурочних планів, теоретичне осмислення досвіду вчителів початкових класів для вивчення практики формування комунікативної компетентності молодших школярів.

Виклад основного матеріалу. В учнів початкових класів розвинене переважно конкретне (образне і дійове) мислення. Вони поки не помічають граматичної спільності слів, їм дуже важко зробити відповідні узагальнення. Вони ще не в змозі мислити поняттями, їхні уявлення пройняті образністю і пов'язаною з цим схильністю до конкретизації в навчанні. Саме тому таким дітям легше імітувати все те, що вони бачать,

повторювати за вчителем або однокласниками. Цим самим вони набувають необхідні навички для навчання.

До основних вікових психологічних особливостей молодших школярів можна зарахувати: бажання до гри, драми та веселощів, різку зміну дітьми оцінки свого соціального статусу, перенесення акцентування переважаючої діяльності з гри на навчання, доволі швидкий розвиток вольових якостей (здатності до зосередження уваги), порівняно швидкий ріст інтелектуальних можливостей, недостатню організованість діяльності, непосидючість, слабе використання можливостей своєї пам'яті, здатність до імітації тощо (Schmidtchen, 2004; Zimmer, 2006). Зупинимось детальніше на заходах педагогічного впливу на формування комунікативної компетентності з урахуванням вікових особливостей.

З досвіду відомо, що діти усвідомлюють, що їм кажуть, навіть не розуміючи окремих слів. Інтонація, жести, вираз обличчя й обставини допомагають їм зрозуміти значення незнайомих слів. Уловлюючи таким чином зміст, вони починають розуміти мову.

Згідно з визначенням Р.К. Міньяр-Белоручева, лексична навичка – це здатність автоматизовано викликати з довготривалої пам'яті слово, словосполучення і готову фразу, відповідно до комунікативної задачі (Міньяр-Белоручев, 1996). Говоріння як вид мовленнєвої діяльності характеризується певними параметрами, одним із яких є мотивація – потреба або необхідність висловитися. Навчальна мотивація молодших школярів, їхній емоційний стан значною мірою залежать від наявності і рівня розвитку в них інтересу до навчального предмету, зовнішніх мотивів до процесу навчання у школі.

Метод повної фізичної реакції (TPR – скорочено від повної назви методу англійською мовою «Total Physical Response») – це метод навчання іноземної мови через використання фізичних рухів, як реакції на усні стимули, команди, інструкції. Такий метод навчання ідеально підходить для дітей, оскільки їм притаманне бажання постійно рухатися, імітувати, фантазувати (Asher, 2003). Нові слова та фрази краще запам'ятовуються, якщо нові знання підкріпити діями. Згідно основних принципів методу перед тим, як заговорити іноземною, дитина повинна зрозуміти; фонему, лексеми, структури мовлення дитина розпізнає у грі, яка моделює ситуацію, близьку до її афективної сфери (емоцій, інтересів, захоплень); комунікативні структури передаються шляхом тематизації мовленнєвих ситуацій, проте первинні візуальні, аудитивні, кінетичні, моторні відчуття зберігаються.

Метод TPR базується на природній біологічній властивості людського мозку засвоювати будь-яку мову. Невідомо жодного випадку, щоб діти,

навчаючись говорити, спочатку говорили, а потім розуміли. Розуміння завжди передує говорінню з різницею приблизно в один рік, як зауважують деякі методисти-практики (Asher, 2003; Brewster, 1992; Damon, 2006).

Відділи мозку, які відповідають за розуміння й говоріння знаходяться в різних півкулях мозку. Для прикладу, за говоріння відповідає зона Брока, яка знаходиться в лобовій частині лівої півкулі. Якщо виникає пошкодження цієї ділянки мозку, людина може розуміти, що їй кажуть, але не може говорити. За розуміння або сприймання відповідає зона Верніке, що знаходиться у правій півкулі головного мозку. Під час пошкодження цієї частини мозку людина не розуміє, що їй говорять, але може розмовляти. Коли дитина отримує завдання: «Listen and repeat after me!» і виконує його, одразу дві частини мозку починають працювати, що уповільнює діяльність головного мозку (Garcia, 1996).

Такої ситуації не виникає під час використання методу TPR, адже під час використання фізичної реакції на отриману команду чи почуте слово/фразу в дитини включаються спочатку одна, а потім інша півкуля головного мозку. Саме цей факт діяльності мозку стимулює вміння і робить вивчення матеріалу більш ефективним (Новікова, 2016).

Відповідно до TPR, учні реагують на питання дією, а не словами, і таким чином показують своє розуміння. У розумінні Дж. Ашера діти можуть і не висловлюватися. Але діти мають, як правило, необхідність наслідувати рухи, імітувати, повторювати слова, фрази, речення. Дуже часто на уроці це відбувається одночасно. Учитель може орієнтуватися на TPR, але адаптувати процедуру відповідно до своїх потреб.

На веб-сайті з питань розвитку шкільної освіти в Північній Рейн-Вестфалії цей методичний підхід представлений такими кроками щодо англійської мови як іноземної:

- учитель дає вказівку і одночасно виконує її, діти слухають і дивляться, учитель повторює;
- учитель дає вказівку і одночасно виконує її, діти приєднуються;
- учитель дає вказівку, але більше не виконує її сам, її виконують виключно діти;
- учитель дає вказівку, а діти повторюють її хором, виконуючи її одночасно;
- одна дитина бере на себе роль вчителя (Lundquist-Mog und Widlok, 2018; Didaktik und Methodik im EGS).

Іноді потрібно багато часу й терпіння, перш ніж діти зрозуміють, зможуть чи в них виникне бажання взяти участь. Щоб досягти бажаної мети необхідна креативність та методична гнучкість учителя.

Метод повної фізичної реакції базується на узгодженні мовлення і дії: навчання мовлення здійснюється через фізичну (моторну) активність. Метод пов'язаний із теорією сліду пам'яті у психології, за якою чим частіше та інтенсивніше фіксуються зв'язки в пам'яті, тим сильніші асоціації і більша ймовірність, що вони будуть відтворюватися. Відтворення може відбуватися вербально чи разом з моторною активністю. Поєднання вербальної і моторної активності підвищує ефект відтворення (Asher, 2003).

Автор методу повної фізичної реакції Джеймс Ашер подає класифікацію дій-реакцій учнів на мовленнєві та фізичні вказівки вчителя. Так, він виділяє такі види вправ: 1) TPR with body, які включають все (рухи, дії, накази), що може бути виконано за допомогою загальних рухів тіла; 2) TPR with objects, які засновані не лише на вивченні окремих слів, а й на виконанні певних дій із предметами, наприклад, вправа «At the shop»; 3) TPR with pictures, оскільки тематичні малюнки є надзвичайно ефективним засобом навчання іноземних мов, особливо на початковому ступені; 4) TPR-Storytelling, які включають розповідання історій у супроводі рухів, розігрування історій та казок (Asher, 2003).

Критичний аналіз науково-методичної літератури (Damon, 2006; Bankl, Mayr, Witoszynskyj, 2009; Garcia, 1996; Graf, 2010; Hopf, 2004) дає можливість стверджувати, що метод повної фізичної реакції доцільно використовувати на будь-якому етапі уроку. Для релевантного застосування різноманітних вправ, як-от рухливі пісні (TPR with body), ігри (TPR with body, TPR with objects), історії (TPR-Storytelling), робота з картками (TPR with pictures) тощо. Для раннього вивчення іноземної мови пропонуємо як такі критерії для відбору: 1) словниковий запас та тема повинні відповідати віку й повсякденному життю дітей; 2) слова повинні бути зрозумілими за допомогою жестів, міміки та/або предметів; 3) рухові й ігрові послідовності повинні бути чітко структурованими та зрозумілими; 4) ритм та мелодія повинні бути легкими для запам'ятовування (пор. Lundquist-Mog, Widlok, 2018; Bankl, Mayr, Witoszynskyj, 2009).

Пісні з рухами («TPR with body») додають ритмічності та мелодійності й допомагають викликати в учнів стійкі асоціації (Witoszynskyj, 2006; Zaiser, 2005). Співати разом у класі – це чудовий інструмент для покращення пам'яті. Так, навіть дорослим важко витіснити рими та пісні з дитинства.

Прикладом застосування TPR with body на уроці з німецької мови під час вивчення теми «Частини тіла» може бути рухлива пісня «Kopf, Schulter, Knie und Fuß». Вона може виступати як піснею для фізичної розминки, так і для вивчення лексики, бо завдяки цій пісні діти повторюють назви частин тіла. Мета: зробити Relax-паузу між різними видами завдань та засвоєння лексики за темою «Частини тіла». Учні стають біля своїх парт, або виходять до середини класу. Включається відео «Kopf, Schulter, Knie und Fuß», діти повторюють завдання за дітьми з відео. Є декілька варіантів цієї фізкультхвилинки. По-перше, вони можуть повторювати рухи й називати частини тіла німецькою. Щоразу буде прибиратися одне слово та діти повинні називати самі назви частин тіла. У другому варіанті цього відео, діти роблять ті ж самі рухи декілька разів, але щоразу дії прискорюються.

Kopf und Schultern, Knie und Fuß,

Kopf und Schultern, Knie und Fuß,

Augen, Ohren, Nase, Mund,

Kopf und Schultern, Knie und Fuß.

Покликання на відео: <https://youtu.be/iCqA7E36bs0> чи <https://youtu.be/vyTNUVCdUzw>.

Проаналізувавши великий вибір таких ігор та пісень німецькою мовою, які можна використовувати або адаптувати як рухливі пісні, виокремлюємо такі пропозиції:

- <https://www.singkinderlieder.de/video/aetschi-baetsch/>;
- <http://www.labbe.de>;
- <http://www.strampelwolke.de/lieder-und-fingerspiele>;
- <http://www.inflos.de/spielesammlung>.

Вибравши відповідну рухливу пісню для певної цільової групи, необхідно детально спланувати, обдумати, чого саме очікується від дітей, на якому етапі і як можете їх підтримати.

Для ефективного використання рухливих пісень на уроці необхідно:

- підготувати пісню;
- заздалегідь потренувати рухи, текст та мелодію, щоб бути повністю впевненими в собі;
- щоб діти краще розуміли текст пісні, можна придумати ситуацію або розповісти історію, у якій з'являються всі рухи та слова;
- потрібно попросити дітей спочатку зробити окремі рухи до деяких частин пісні чи окремих слів, приділяти достатньо часу для повторення, показувати рухи одночасно з вимовлянням слів, за потреби

використовувати предмети/ляльки або картки із зображеннями (пор. Lundquist-Mog, Widlok, 2018).

Діти можуть виконувати рухи самостійно лише після кількох повторень разом. Однак, треба бути готовим до того, що діти першого класу розуміють слова, але все ще мають проблеми з моторикою.

Роботу з картками (TPR with pictures) вважаємо ефективною на етапі засвоєння нових лексичних одиниць, на якому ефективним вважаємо використання різноманітного наочного матеріалу (флешкарти, постери, різноманітні картки, зображення).

У пакеті матеріалів «Deutsch mit Hans Hase in Kindergarten und Vorschule», «Німецька мова з зайчиком Гансом в дитячому садку та дошкільному закладі» (Morvai, Veress, 2010) або в колекції матеріалів Гете Інституту для навчання на станціях (Stationenlernen) ви знайдете картки із зображеннями, які позначають та ілюструють рухи, які можна виконувати на уроках.

Активний сторітелінг (stories in action, Bewegungsgeschichten) навчання з допомогою історій/розповідей – це мистецтво захоплюючої розповіді та передачі за її допомогою необхідної інформації з метою впливу на емоційну, мотиваційну, когнітивну сфери слухача. Кожна нова розповідь, взаємодія вчителя та молодшої аудиторії створює особливу атмосферу, є новою інсценізацією, створюється щось нове, щось унікальне, що виходить за межі просто розповіді. Історію можна розповісти таким чином, щоб діти переодягнені чи в масках, виконували роль героїв, чи були задіяні з допомогою іграшок чи картинок. Історії дають можливість дітям ототожнювати себе та співпереживати з головними героями, розширювати знання про світ та відкривати нові перспективи.

Ретельно підібрані історії є гарною відправною точкою для діяльно орієнтованого уроку іноземної мови. Вони запрошують грати, відтворювати, думати, фантазувати.

Є вагомими причинами для активної розповіді чи читання історій із рухами на уроках іноземної мови в початковій школі. Діти відчують цілісність мови, розвивається аудіювання, чують автентичну мову. Щоб зрозуміти зміст, їм потрібно чути й розуміти лише ключові слова. Маючи уяву, молодші школярі можуть заповнити інформаційні прогалини та розпізнати значення з контексту, допоміжними є також міміка і жести, які людина, яка читає або розповідає історію, виконує разом із вимовленим словом. Діти відчують, що звертаються до них, оскільки зміст пов'язаний із їхнім життєвим досвідом (Weber, 2004). Історії містять багато повсякденної мови, автентичного використання мови та ідіом, вони сприяють формуванню

гіпотез і, отже, несвідомому аналізу мови. Слухаючи розповіді, у дітей формується почуття до структури речення, текстів. Коли історії читають/розповідають з рухами, жестами, що супроводжують мову, вони апелюють до багатьох почуттів. Діти дізнаються нове про культуру країни, мову якої вони вивчають, їм хочеться самостійно читати й розповідати історії, вони також можуть створювати історії з рухами.

Щоб історії захоплювали дітей та були прийняті іноземною мовою, вони повинні відповідати певним критеріям:

- тема та мова розповіді повинні відповідати віку й інтересам дітей;
- історія повинна мати структуру: початок, проблема, вирішення проблеми, закінчення;
- історія повинна подобатися тому, хто її розказує, оскільки задоволення від історії передається тим, хто її слухає;
- історія повинна запропонувати дітям можливість ідентифікуватися з героями, співпереживати, думати наперед, бо лише таким чином устанавлюється емоційний зв'язок;
- малюнки/ілюстрації мають бути зрозумілими/розбірливими для дітей та викликати цікавість, ілюстрації в жодному разі не повинні лякати дітей;
- зображення повинні бути привабливими;
- для початківців рекомендуються історії, слова, вирази, речення, у яких повторюються;
- історія повинна бути веселою, захоплюючою та стимулювати уяву (пор. Lundquist-Mog, Widlok, 2018).

Учитель може допомогти зрозуміти краще історію використовуючи картинки або книжки з картинками, зображенні на екрані (PowerPoint, театр тіней), через предмети або фігурки, за допомогою міміки та жестів, говорячи повільно й дуже чітко, за допомогою модуляції голосу та використання різних голосів для персонажів. Історії для молодших учнів із фразами, які повторюються знову і знову і легко запам'ятовуються.

Вибір історій німецькою мовою, які можна використовувати або адаптувати для розповіді з рухами, можна знайти за покликаннями:

- <http://www.stories.uni-bremen.de/sprachfoerderung>;
- <http://www.leselupe.de>.

Прикладом історії є, наприклад, «Wenn ich mir etwas wünschen könnte» (Hohler 2000), книги Еріка Карла, наприклад «Die kleine Spinne spinnt und schweigt» або «Die kleine Raupe Nimmersatt» та ін.

Звичайно, як і в будь-який метод, метод повної фізичної реакції має свої переваги та недоліки. Прослідкувавши особливості пізнавальної діяльності, припускаємо, що навчання іноземної мови молодших школярів на основі методу TPR, має такі переваги: залучення до навчання лівої та правої півкулі головного мозку; збільшення мотивації вивчати іноземну мову; зменшення стресу під час навчання, оскільки цей процес стає цікавим та захоплюючим (часто TPR-вправи відіграють роль фізкультурхвилинок, не дають дітям занудьгувати і завжди цікаві); підтримка засвоєння знань на довгий час; підвищена організація та дисципліна на занятті; занурення в іншомовне середовище; менша затрата часу на підготовку матеріалів; можливість використання під час різних соціальних форм роботи (у групах, парах тощо). Припускаємо, що до переваг можна віднести також відсутність алфавіту, транскрипції, перекладу, затеоретизованих правил. Діти краще всього запам'ятовують те, що весело і цікаво, тому ігри і зміна ролей сприяють мимовільному запам'ятовуванню нових слів, фраз і подальшому їх вживанню в мові.

Головним недоліком цього методу є ригідність мислення людини, неприйняття чогось нового і, на перший погляд, дивного. Також фізично складно увесь урок або його частину провести в русі, вигадувати рухи, заряджати всіх дітей гарним настроєм і бажанням грати. У ході заняття треба використати додатковий матеріал, який треба заздалегідь підготувати і принести (а це можуть бути не просто паперові матеріали, також ляльки і цілий театральний реквізит). Істотним мінусом TPR є те, що його практично не можна використати під час вивчення граматики, проте автоматизувати деякі граматичні структури можливо.

Висновки дослідження та перспективи подальшого розвитку. Підводячи підсумки, можна сказати, що метод повної фізичної реакції націлений на сприйняття мови через органи чуття й підходить для кінестетиків, аудіалів і візуалів. Сутність методу полягає в запам'ятовуванні нових слів, фраз і лексичних конструкцій за допомогою жестів, виконання команд, пантоміми і гри. Таким чином, можна вивчити велику кількість слів, запам'ятовуючи їх асоціативно. Він може бути адаптований до різного роду навчальних ситуацій, потребує використання уяви, піднімає темп і настрій. Метод повної фізичної реакції як форма організації навчальної діяльності цієї вікової групи повністю відповідає її віковим, фізіологічним та психолого-педагогічним особливостям. Перспектива подальшої роботи у даному напрямку включає: пошук і розробку TPR-вправ, порівняння результатів успішності вивчення іноземної мови з використанням TPR-

вправ та без них, інклюзивну складову методу, особливості використання з дітьми з синдромом гіперактивності та дефіциту уваги тощо.

ЛІТЕРАТУРА

- Asher, J. J. (1965). The Strategy of the Total Physical Response: An Application to Learning Russian. *International Review of Applied Linguistics in Language Teaching*, Vol. 3, Issue 4, 291-300.
- Asher, J. J. (2003). *Learning Another Language through Actions (6th edition)*. Los Gatos, CA: Sky Oaks Productions, Inc.
- Bankl, I., Mayr, M. & Witoszynskij, E. (2009). *Lebendiges Lernen durch Musik, Bewegung, Sprache*. Wien: G&G.
- Brewster, J., Ellis, G., Girard, D. (1992). *The Primary English Teacher's Guide*. Penguin Books Ltd.
- Damon, W. (2006). *Handbook of Child Psychology*. Wiley & Sons.
- Didaktik und Methodik im EGS. Retrieved from: www.schulentwicklung.nrw.de/cms/angebote/egs/didaktik-und-methodik-im-egs/kompetenzorientierte-planung-und-gestaltung-des-unterrichts/tptotal-physical-response
- Garcia, R. (1996). *Instructor's Notebook: How to Apply TPR for best results*. Los Gatos, CA: Sky Oaks.
- Graf, J. (2010). *Sprache nicht nur lernen, sondern (er-)leben. Potenzial der Musik- und Bewegungspädagogik/Rhythmik für die Sprachförderung im Kindergarten*. Wein: Magisterarbeit.
- Hohler, F., Berner S. (2000). *Wenn ich mir etwas wünschen könnte*. München: Hanser.
- Hopf, C. (2004). *Die experimentelle Pädagogik. Empirische Erziehungswissenschaft in Deutschland am Anfang des 20. Jahrhunderts*. Bad Heilbrunn: Klinkhardt.
- Lundquist-Mog, A., Widlok, B. (2018). *DLL 08: DaF für Kinder*. Stuttgart: Ernst Klett Verlag.
- Schmidtchen, St. (2004). *Kinderpsychologie – Lexikon der Psychologie*. Retrieved from: <https://www.spektrum.de/>.
- Weber, K. (2004). Lernen anhand von Erzählungen (Storytelling). In A. Kubanek & P. Edelenbos (Hrsg.), *Praxis Fremdsprachenlernen in Kindergarten und Schuleingangsstufe*, (ss. 18-25). Donauwörth: Auer.
- Witoszynskij, E. u.a. (2006). *Erziehung durch Musik und Bewegung – Grundlagen und Modelle für Kindergarten, Vorschule und Grundschule* (3. Auf.). Zug: Klett und Balmer.
- Zaiser, D. (2005). *Musik und Rhythmik in der Sprachförderung*. München: Expertise.
- Zimmer, R. (2006). *Handbuch der Sinneswahrnehmung. Grundlagen einer ganzheitlichen Erziehung*. Freiburg.
- Выготский, Л. С. (2003). *Психология развития ребенка*. М.: Эксмо (Vygotsky, L. S. (2003). *Child development psychology*. М.: Eksmo).
- Костюк, Г. С. (1976). *Вікова психологія*. К.: Рад. Школа (Kostiuk, G. S. (1976). *Age psychology*. К.: Soviet school).
- Миньяр-Белоручев, Р. К. (1996). *Методический словарь. Толковый словарь терминов методики обучения языкам*. М.: Высшая школа (Miniar-Beloruchev, R. K. (1996). *Methodological dictionary. Explanatory dictionary of terms of methods of teaching languages*. М.: Higher school).
- Новікова, Т. О. (2016). *Метод повної фізичної реакції як один із ефективних методів формування іншомовної компетенції молодших школярів*. Режим доступу: <http://nauka.zinet.info/25/novikova.php> (Novikova, T. O. (2016). *The method of complete physical reaction as one of the effective methods of formation of foreign*

language competence of junior schoolchildren. Retrieved from: <http://nauka.zinet.info/25/novikova.php>).

Сеченов, И. М. (1952). *Рефлексы головного мозга (Попытка ввести физиологические основы в психические процессы)*. М.: Акад. мед. наук (Sechenov, I. M. (1952). *Reflexes of the brain (An attempt to introduce physiological bases into mental processes)*. М.: Acad. of med. sciences).

РЕЗЮМЕ

Коропатницкая Татьяна, Лабинская Богдана, Колисниченко Татьяна. Формирование иноязычной коммуникативной компетентности младших школьников методом полной физической реакции.

Статья посвящена теоретическому исследованию метода полной физической реакции (Total Physical Response), изучению способов формирования компетентности иноязычного говорения у младших школьников с использованием метода полной физической реакции, то есть метода обучения иностранному языку через использование физических движений, как реакции на устные стимулы, команды, инструкции. Этот метод интегрирован со знаниями таких отраслей, как педагогика, психология, практика иноязычной речи и дает возможность осуществлять обучение иностранному языку, ориентированному на личностные способности и умения учащихся начальной школы.

Проанализированы возрастные психологические особенности младших школьников и определено, что развитие мышления ребенка ярко проявляется в его учебной и двигательной деятельности. Обосновано, что метод полной физической реакции целесообразно использовать на любом этапе урока, применяя при этом различные упражнения, такие как подвижные песни, подвижные игры, истории с движениями, работу с карточками. Поскольку не все подвижные песни, игры, истории могут подойти для раннего изучения иностранного языка, выделены критерии их отбора. Чтобы истории захватывали детей и были приняты на иностранном языке, представлены критерии, которым они должны соответствовать. Приведены преимущества и недостатки метода полной физической реакции.

Ключевые слова: метод полной физической реакции, начальная школа, подвижные песни, подвижные игры, рассказывания историй с движениями.

SUMMARY

Koropatnitska Tetiana, Labinska Bohdana, Kolisnychenko Tetiana. The formation of foreign language competence of primary school students by total physical response method.

The present research highlights the results of the theoretical analysis of the Total Physical Response – the method of learning foreign languages by performing physical exercises as response to the oral stimuli, orders and instructions. This method is integrated with knowledge in the field of pedagogy, psychology, practice of foreign language communication and allows foreign language learning focused on the personal abilities and skills of primary school students.

The article stresses on the age and psychological characteristics of primary school students, desire to play, drama and fun, a sudden change in children understanding of their social status, shifting the emphasis of dominant activities from playing to learning, quick development of willpower (ability to focus), relatively fast growth of intellectual capabilities, insufficient activity organization, restlessness, poor use of the memory, the ability to imitate, etc., and highlights that development of child thinking is better realized through learning and motor activities. Students' activity is organized as a combination of educational didactic material and motor/physical activity that provides timely relief of mental and muscular static

fatigue, and stimulates higher nervous activity, improves musculoskeletal sensitivity and orientation in space.

It is substantiated that the method of full physical reaction should be used at any stage of the lesson, using a variety of exercises, such as movement songs, movement games, stories with movements, work with cards. As not all movement songs, games, stories can be suitable for early learning of a foreign language the criteria for their selection are specified.

The article offers recommendations for effective use of movement songs in a foreign language lesson. In order to captivate children attention by for stories to be understood in a foreign language, the criteria they must meet are provided.

The advantages and disadvantages of the method of Total Physical Response are given.

Key words: *Total Physical Response, primary school, movement songs, movement games, storytelling through movement.*

УДК 327.7:343

Катерина Кулава

Харківська гуманітарно-педагогічна академія

ОНУ імені І. І. Мечникова

ORCID ID 0000-0002-5315-1828

DOI 10.24139/2312-5993/2021.07/180-189

ТОРГІВЛЯ ЛЮДЬМИ: ОСНОВНІ ПОНЯТТЯ ТА ВИДИ ЕКСПЛУАТАЦІЇ

Науковці пов'язують історичне становлення глобальних проблем із поступовим розвитком суспільства. Особливістю глобальних проблем є їх взаємозалежність та взаємообумовленість. Проблема торгівлі людьми, зокрема, тісно пов'язана з такими глобальними проблемами, як забезпеченості ресурсами, бідності, охорони здоров'я, духовності, демократії, організованої злочинності, неконтрольованих міграційних процесів, ускладненням демографічної та освітньої кризи та низкою інших глобальних проблем людства. Проблема торгівлі людьми має безпосередні взаємозв'язки з усіма групами глобальних проблем, окрім групи екологічних проблем, але зв'язок з ними йде через інші проблеми.

Торгівля людьми суперечить гуманістичним і демократичним принципам сучасної цивілізації, серед яких чільне місце займає охорона основних прав і свобод особистості, прописаних у Декларації прав людини 1948 р., Європейській Конвенції про захист прав людини та основних свобод 1950 р., міжнародних пактах про громадянські і політичні права 1966 р. Отже, необхідно виробити всеосяжний механізм, концептуальні засади протидії торгівлі людьми шляхом залучення всіх релевантних суб'єктів (державних службовців, неурядових та міжнародних організацій), дослідженню яких і присвячено статтю.

Ключові слова: *торгівля людьми, види та форми експлуатації людини, внутрішні та зовнішні чинники, трудова та сексуальна експлуатація.*

Постановка проблеми. Термін «торгівля людьми» передбачає різні види та форми експлуатації людини, які наводяться як міжнародними нормативно-правовими документами, так і законодавством України.

Відповідно до Закону України «Про протидію торгівлі людьми» торгівля людьми – здійснення незаконної угоди, об'єктом якої є людина, а так само вербування, переміщення, переховування, передача або одержання людини, вчинені з метою експлуатації, у тому числі сексуальної, з використанням